

De 27 Begreber endevendes, sammenstilles og adskilles efter alle Kunstens Regler, og at komme ind herpaa vilde føre for vidt i en Anmeldelse. Men Formaålet har for Lindahl været at indøve ex ante- ex post Betragtningen og dermed lægge en solidere Grundvold for den Uligevægtsmetode, han har udkaaret sig. Den stiller jo netop Afvigelsen mellem ex ante-Observationen og ex post-Observationen i Centrum. Han slutter med paany at minde Læseren om den fundamentale Forudsætning, der ligger under hele Fremstillingen: at Priserne er konstante under Registreringsperiodens Forløb; Prisforandringer hører til Overgangen mellem Perioderne. Beskedent slutter Lindahl:

»Price changes belong to a category of problems connected with the transition from one period to another. These problems have not been treated in this paper, the purpose of which has only been to clear up some elementary relations between prospective and retrospective values associated with a given period, as an introduction to further studies of the relations that may exist between such values over a sequence of short periods. Thus the interesting and important economic problems begin just at the point where this study breaks off.«

I disse Ord angiver Lindahl sit Værks Begrænsning. Men saa langt det gaar, er det alligevel »a definite milestone in the development of the science« for at bruge Redaktionsudvalgets Udtryk.

Hans Brems.

P. P. Sveistrup: DRIFTSØKONOMI VED INVESTERING OG FINANCIERING. Nyt Nordisk Forlag. København 1940. 186 Sider.

Samme: INDLEDNING TIL STUDIET AF DRIFTSØKONOMI, 2. Udgave. Nyt Nordisk Forlag. København 1941. 272 Sider.

H. Winding Pedersen: OMKOSTNINGER OG PRISPOLITIK. Andr. Fred. Høst & Søn's Forlag. København 1940. 299 Sider.

Palle Hansen: DEN INDUSTRIELLE KONTOPLAN. I Kommission hos Einar Harcks Forlag. København 1940. 108 Sider.

MARKEDSPROBLEMER. I Kommission hos Einar Harcks Forlag. København 1941. 240 Sider.

Lektor Sveistrup har om Driftsøkonomien gjort den rigtige Bemærkning, at den er blevet et Samlingssted for Folk, der kommer fra flere forskellige Sider, og som derfor møder med ret forskellige Forudsætninger: teoretiske Økonomer (Nationaløkonomer), Ingeniører, Regnskabsteoretikere og -praktikere m. v. Alle disse og flere endnu har i en eller anden Forbindelse Anledning til at beskæftige sig med den enkelte Virksomheds Økonomi eller Problemer, der tangerer denne. Intet Under derfor, at den driftsøkonomiske Litteratur er meget uensartet, og at dens Grænser er flydende. Dette kan have sine Fordele, idet det modvirker Fristelsen til at stivne i en bestemt Tankegang. Det forudsætter dog, at Forfatterne af de forskellige »Retninger« læser hverandres Værker, og herpaa har det desværre skortet temmelig stærkt. En Bedring paa dette Punkt er vistnok undervejs, og den er i hvert Fald paakrævet, hvis Disciplinen ikke skal opløses i — eller fortsætte med at være opløst i — en Række forskellige Fagomraader uden den fornødne nære Forbindelse. Det Bindemiddel, der kan knytte Statuslære,

De 27 Begreber endevendes, sammenstilles og adskilles efter alle Kunstens Regler, og at komme ind herpaa vilde føre for vidt i en Anmeldelse. Men Formaålet har for Lindahl været at indøve ex ante- ex post Betragtningen og dermed lægge en solidere Grundvold for den Uligevægtsmetode, han har udkaaret sig. Den stiller jo netop Afvigelsen mellem ex ante-Observationen og ex post-Observationen i Centrum. Han slutter med paany at minde Læseren om den fundamentale Forudsætning, der ligger under hele Fremstillingen: at Priserne er konstante under Registreringsperiodens Forløb; Prisforandringer hører til Overgangen mellem Perioderne. Beskedent slutter Lindahl:

»Price changes belong to a category of problems connected with the transition from one period to another. These problems have not been treated in this paper, the purpose of which has only been to clear up some elementary relations between prospective and retrospective values associated with a given period, as an introduction to further studies of the relations that may exist between such values over a sequence of short periods. Thus the interesting and important economic problems begin just at the point where this study breaks off.«

I disse Ord angiver Lindahl sit Værks Begrænsning. Men saa langt det gaar, er det alligevel »a definite milestone in the development of the science« for at bruge Redaktionsudvalgets Udtryk.

Hans Brems.

P. P. Sveistrup: DRIFTSØKONOMI VED INVESTERING OG FINANCIERING. Nyt Nordisk Forlag. København 1940. 186 Sider.

Samme: INDLEDNING TIL STUDIET AF DRIFTSØKONOMI, 2. Udgave. Nyt Nordisk Forlag. København 1941. 272 Sider.

H. Winding Pedersen: OMKOSTNINGER OG PRISPOLITIK. Andr. Fred. Høst & Søns Forlag. København 1940. 299 Sider.

Palle Hansen: DEN INDUSTRIELLE KONTOPLAN. I Kommission hos Einar Harcks Forlag. København 1940. 108 Sider.

MARKEDSPROBLEMER. I Kommission hos Einar Harcks Forlag. København 1941. 240 Sider.

Lektor Sveistrup har om Driftsøkonomien gjort den rigtige Bemærkning, at den er blevet et Samlingssted for Folk, der kommer fra flere forskellige Sider, og som derfor møder med ret forskellige Forudsætninger: teoretiske Økonomer (Nationaløkonomer), Ingeniører, Regnskabsteoretikere og -praktikere m. v. Alle disse og flere endnu har i en eller anden Forbindelse Anledning til at beskæftige sig med den enkelte Virksomheds Økonomi eller Problemer, der tangerer denne. Intet Under derfor, at den driftsøkonomiske Litteratur er meget uensartet, og at dens Grænser er flydende. Dette kan have sine Fordele, idet det modvirker Fristelsen til at stivne i en bestemt Tankegang. Det forudsætter dog, at Forfatterne af de forskellige »Retninger« læser hverandres Værker, og herpaa har det desværre skortet temmelig stærkt. En Bedring paa dette Punkt er vistnok undervejs, og den er i hvert Fald paakrævet, hvis Disciplinen ikke skal opløses i — eller fortsætte med at være opløst i — en Række forskellige Fagomraader uden den fornødne nære Forbindelse. Det Bindemiddel, der kan knytte Statuslære,

Salgs- og Reklameteori, økonomisk-tekniske Produktionsteorier og andet mere sammen til en Helhed, er Forstaaelsen af, at det overalt og altid drejer sig om økonomisk Teori, en Gren af den almindelige økonomiske Videnskab.

Af de fem Bøger, der her skal omtales, er de tre første skrevet af universitetsuddannede Økonomer. Lektor Sveistrups er ogsaa bestemt til Lærebøger ved Undervisningen ved Københavns Universitet, medens Lektor Winding Pedersens er skrevet med Henblik paa Handelshøjskolens Specialstudier. De to sidste Bøger endelig er udgaaet fra Handelshøjskolen. Det drejer sig altsaa om Driftsøkonomi af forskellige Typer, og Præget er da ogsaa noget forskelligt. Afstanden er dog sikkert som Helhed mindre, end Tilfældet vilde have været for tyve Aar siden, og heri tør man vel se et glædeligt Tegn.

Lektor P. P. Sveistrup har afsluttet sin driftsøkonomiske Lærebog med et tredje Bind, der omhandler Investering og Finansiering, og kort efter er første Bind udkommet i anden Udgave, hvad der viser, at Bogen har vundet en betydelig Udbredelse. Den er saaledes bl. a. blevet anvendt i Sverige.

Afsnittet om Investering, der udgør ca. Halvdelen af Bind III, er overvejende teoretisk i sin Opbygning, hvorimod Behandlingen af Finansieringens Problemer hovedsagelig har Karakteren af almindelige Betragtninger. Bogen ligger herved paa Linie med Hovedparten af den foreliggende Finansieringslitteratur, saavel den amerikanske som den tyske. Dette er vel naturligt, naar det drejer sig om en Lærebog, og der er efter Anmelderens Skøn som Helhed intet at indvende mod Fremstillingen af de behandlede Emner. Derimod kan det ikke nægtes, at man savner noget af det, som ikke blot vilde gøre Finansieringslæren til virkelig økonomisk Teori, men som ogsaa vilde forøge dens Værdi som Vejleder for dem, der i Praxis skal arbejde med de finansielle Problemer. Hertil hører f. Eks. en Redegørelse for, hvorledes man opstiller Finansplaner, og en Sammenligning af de økonomiske Konsekvenser, der knytter sig til Anvendelsen af de forskellige Finansieringsmidler: almindelige Aktier, Præferenceaktier, Obligationer af forskellig Art o. s. v. Men navnlig burde man i enhver Finansieringslære kunne finde Renteregningens Elementer, herunder de grundlæggende Principper for Beregning af effektiv Rente, ligesom Forudsætningerne for en Konvertering ogsaa bør kendes af dem, der har med Finansproblemer at gøre.

Disse Bemærkninger gælder ikke specielt den foreliggende Bog, men mere almindeligt store Dele af Finanslitteraturen; thi man kan gennemblade udenlandske Værker paa flere hundrede Sider uden at finde en tilfredsstillende Behandling af de her fremdragne Emner, navnlig Renteregningen og Finansplanerne. Det vilde være ønskeligt, om Lektor Sveistrup i en kommende Udgave af sin Bog vilde medtage en kort Redegørelse for disse praktisk vigtige Ting, om fornødent paa Bekostning af nogle af de mere almindelige Betragtninger.

Et Par Enkeltheder skal kort antydes. I Figur 9 b (Side 80) kan det angivne Holdingsselskab ikke med sine 3 Mill. Kr. beherske to Datterselskaber, der hver har en Aktiekapital paa 5 Mill. Kr., selv om der mellem disse sidste er en gensidig Aktiebesiddelse paa $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Det forudsætter i

hvert Fald, at man kan nøjes med at besidde mindre end Halvdelen af Kapitalen, en Forudsætning, der ifølge Teksten Side 81 ikke ligger til Grund for denne Figur.

Side 136 siges det, at naar man afskriver paa det faste Anlæg, svulmer Bankkontoen op, og at disse Penge skal bruges til Fornyelser. Den samme finansprægede Opfattelse af Afskrivningen træffer man forøvrigt i Winding Pedersens Bog (Side 17). Den er naturligvis urigtig. Afskrivningen er et Middel til en rigtig Opgørelse af Aarsresultatet, fordi den stadige Forringelse af Anlægget hører med til Aarets Hændelser. Om man til sin Tid vil forny Anlægget, og om man til dette Formaal systematisk vil »henlægge« Midler fra de forskellige Aarsoverskud eller fra andre Kilder — det er Spørgsmaal, der ikke staar i nogen nødvendig Forbindelse med Afskrivningen. Selv om man ikke agter at forny et Skib, skal det alligevel afskrives, om Regnskaberne skal blive rigtige.

I anden Udgave af sin »Indledning til Studiet af Driftsøkonomi« har Lektor Sveistrup foretaget visse mindre Ændringer og samtidig en Række Tilføjelser. Saaledes er Antallet af Eksempler og Henvisninger til anden Litteratur forøget, og der er indsat nye Afsnit om Ledelse og Organisationsform, om Arbejdet, om Driftsstatistik, Serie- og Strømproduktion samt Standardisering. Bogens Omfang er herved vokset med næsten 100 Sider, og Fremstillingen giver et godt Indtryk af, hvor mange og forskelligartede Emner, Driftsøkonomien beskæftiger sig med. Naturligvis ligger nogle af disse Emner i Periferien af det økonomiske og danner et Overgangsled til tekniske, herunder regnskabstekniske, Omraader. De har imidlertid en økonomisk Side, og Driftsøkonomien kan derfor ikke skyde dem fra sig.

Litteraturhenvisningerne i Bogen (og Fortegnelsen i dens Slutning) er delvis noget utilstrækkelige eller unøjagtige. Saaledes staar der Side 107: »Chamberlain: Imperfect Competition«. Kun den kyndige Læser — for hvem Henvisningen er overflødig — vil vide, at der tænkes paa: »Edward Chamberlin: The Theory of Monopolistic Competition«. Det maa herved bemærkes, at dette Værk ikke er nævnt i Litteraturlisten bag i Bogen. Ligeledes staar der Side 159: »Jfr. Glaesers: Public utilities«, uden at det angives, hvilke Steder i denne meget store Bog Læseren skal opsøge.

Lektor Sveistrups tre Binds Arbejde er nu paa over 600 Sider, og hvis de to sidste Bind i senere Udgaver bliver udvidet som det første, vil det blive en omfattende og alsidig Fremstilling af hele Driftsøkonomien paa 8—900 Sider. Det er af Betydning, at et saadant Systemværk nu foreligger paa et nordisk Sprog, og man maa paaskønne det store Arbejde, der er nedlagt deri, og den omfattende og mangesidige Viden, det bygger paa. Omfanget vil dog sikkert afskrække en Del Læsere, og man trænger derfor til en mindre Bog, der i letforstaaelig Form giver en Redegørelse for de centrale driftsøkonomiske Problemer.

En saadan foreligger nu i Lektor H. Winding Pedersens »Omkostninger og Prispolitik«. Den indeholder lidt mere, end Navnet angiver, idet den ogsaa bringer en kort Omtale af Problemer som Status, Anlægspolitik, Finansiering og de vigtigste Former for Virksomheder og Sammenslutninger af saadanne. Hovedvægten ligger dog afgjort paa Omkostningslæren og Prispolitikken, som derfor trods Bogens begrænsede Omfang har kunnet faa en forholdsvis udførlig Behandling.

For at lette Læsningen har Forfatteren undladt at bruge matematiske Symboler og anvender i Stedet Taleksempler og enkelte Figurer. Bogen er derhos velkrevet og som Helhed meget klar og logisk. Den kan derfor anbefales enhver, der ønsker en overkommelig Indførelse i Driftsøkonomiens Hovedproblemer. Behandlingen af disse er ogsaa sagligt værdifuld, idet den hviler paa en klar Opfattelse af den økonomiske Sammenhæng, kombineret med praktisk Forstaaelse.

Nogle Enkeltheder synes mindre heldige eller diskutabile. Saaledes anvendes Ordet Differentialomkostninger (Side 31 m. fl. Steder) om Meromkostningerne pr. Enhed ved en given, ikke infinitesimal Produktionsændring. Paa Dansk angiver Udtrykket Differential imidlertid generelt

Størrelsen $\frac{d f(x)}{dx} \cdot X$, her altsaa Grænseomkostningen \times Produktionstilvæksten. Ordet Differensomkostning pr. Stk. vilde være mere korrekt.

Side 32—33 tales om Fællesomkostninger, ogsaa ved Produktionen af en enkelt Vare. Det erkendes dog, at en »Fordeling« her bliver meningsløs. Det vilde formentlig være bedre kun at bruge Ordet fælles om Omkostninger, der angaar flere Varer. Derimod kan der ogsaa ved Enkeltproduktion være Omkostninger, der skal »fordeles« paa Afdelinger, d. v. s. paa de forskellige Led i Produktionsprocessen. Her kan man dog bedre anvende Betegnelsen indirekte Omkostninger, som Forfatteren bruger synonymt med Fællesomkostninger.

Et Foretagendes Værdi bestemmer Forfatteren Side 228 som Nutidsværdien af de forventede fremtidige Nettooverskud, dog uden Fradrag af Renter af Gælden. Følgelig maa han (jfr. Side 233) herfra trække Gælden for at finde Egenkapitalens Værdi. Det vilde være mere korrekt at inddrage Gælden og dens Forrentning i selve Vurderingen ved at fradrage Nutidsværdien af Renterne m. v. Dels kan nemlig visse Passiver være Genstand for en egentlig Vurdering (Gæld i fremmed Valuta med svingende Kurs), dels er en Virksomhed ceteris paribus desto mere værd, jo lavere dens Gæld er forrentet. Ogsaa Konverteringsmuligheder paavirker Værdien.

Under Diskussionen af de forskellige Statusteorier synes Forfatteren desværre at dele den hos visse Driftsøkonomer forekommende Opfattelse, at man kan sondre mellem Driftsoverskud, der skyldes Virksomhedens Arbejde, og Kapitalgevinster eller »Spekulationsgevinster«, der skyldes udefra kommende Prisbevægelser, jfr. saaledes Side 240 og 242. Dette er uholdbart. Det hører til Driftsherrens Kunst at udnytte Prisbevægelserne ved rettidige Indkøb og Salg, og for visse Varers Vedkommende er de sæsonmæssige Prissvingninger et fast Led i hele Økonomien. Den nødvendige Oplagring af Korn og af ny Zealandsk Smør vilde ikke være økonomisk mulig uden disse Bevægelser, hvis Resultat derfor ikke er Driften uvedkommende.

Man kan heller ikke give Forfatteren ubetinget Ret, naar han paa Side 250 siger, at Indkøbspriserne for de forskellige Aktiver kan konstateres. For Inventarets Vedkommende kræver dette, at man holder Regnskab med hvert enkelt Stykke, og hvad angaar et Varelager med stadig Til- og Afgang kan der opstilles i hvert Fald tre Definitioner af Indkøbsprisen for den til enhver Tid liggende Beholdning.

Lektor Palle Hansens Bog: »Den industrielle Kontoplan« er i Virkeligheden en Fremstilling af hele det interne Omkostningsregnskabs Hovedproble-

mer, i det væsentlige opbygget paa den Maade, at de forskellige Metoder (Schmalenbachs, R. K. W.s, det svenske Industriforbunds m. v.) successivt gennemgaas og sammenlignes.

Det ligger nær at drage en Sammenligning mellem denne Bog og Professor Schneiders eet Aar tidligere udkomne Arbejde om det samme Emne¹⁾, der naturligvis hører til de Kilder, Forfatteren bygger paa. I Forhold til Professor Schneiders Bog er nærværende mere populær og lettilgængelig, og da den repræsenterer den første Fremstilling paa Dansk af nyere Teorier paa dette Omraade, vil den sikkert finde Udbredelse. Formaålet angives da ogsaa i Forordet at være en Orientering i Emnet til Brug for Praksis og ved Handelshøjskolens Undervisning.

En saadan Orientering er uden Tvivl ønskelig, og Bogen giver i hvert Fald en Vejledning for dem, der vil gaa i Lag med Emnet. Det forekommer Anmelderen, at der noget ensidigt er lagt Vægt paa de nævnte tyske og svenske Systemer, og man kunde have ønsket, at Omkostningsfordeling efter Ansvarlighedssynspunktet havde faaet en væsentlig større Plads. Det er vel paa dette Punkt, det interne Regnskab kan gøre mest Nytte.

Hvad man frem for alt savner i Bogen — og forøvrigt ogsaa i andre Bøger om dette Emne — er dog en Fremhævelse af, at hele den sindrige »Fordeling« af indirekte Omkostninger paa Varer og Afdelinger er noget fiktivt og vilkaarligt og derfor ingenlunde ufarligt. Den giver let Driftsherren Indtrykket af, at han nu har faaet en Viden, som han ikke har faaet. Intet System kan fortælle ham, hvor stor en Del af Administrationsomkostningerne der »skyldes« Produktionsafdelingen, og hvor meget der hidrører fra Salgsafdelingen; thi dette Spørgsmaal er meningsløst. Det fundamentale Omkostningsbegreb er *D i f f e r e n s* omkostningerne: hvor meget vilde mine samlede Omkostninger blive større eller mindre, hvis jeg gennemførte den og den Forandring. Ogsaa Ansvarlighedsproblemet maa stilles i denne Form: det er ugørligt at sige, hvor stor en Del af de samlede Omkostninger en Afdelingsleder er ansvarlig for; men en Analyse kan sige noget om, hvad det vilde have betydet, om han havde ændret sine Fremgangsmaader paa bestemte Punkter.

Forfatteren er naturligvis ikke helt ukendt med dette Problem, jfr. en Bemærkning paa Side 106, hvor det betegnes som tvivlsomt, om en vis Fortjeneste bør tilregnes Indkøbs- eller Salgsafdelingen. I en eventuel senere Udgave bør imidlertid Spørgsmaalet om, hvad man overhovedet kan se af Omkostningsregnskabet, og med hvilke Forbehold det skal læses, være et Hovedpunkt.

Bogen om Markedsproblemer er en Samling Opgaver besvaret af Deltagere i Handelshøjskolens Specialstudium i Salgsorganisation og Reklame. Den giver saaledes et Indtryk af, hvad et Udvalg (10 af 60) blandt de studerende har faaet ud af Arbejdet, idet Opgaverne hidrører fra Studietidens Slutning.

De 10 Afhandlinger er næsten alle af konkret Art, og de viser gennemgaaende et godt Kendskab til Praksis, stedvis ogsaa en ret stor Opfindsomhed i Retning af at indsamle Oplysninger til Støtte for Bedømmelsen af Mulighederne. Vurderingen af disse er i nogle Tilfælde ret nøgtern, medens

¹⁾ *Erich Schneider*: Einführung in die Grundfragen des industriellen Rechnungswesens. København 1939.

andre af Deltagerne er mere ukritiske og afgjort synes at foretrække pro for contra. Man bliver saaledes lidt betænkelig, naar den noget lyriske første Forfatter betegner det som Hovedopgaven i moderne Afsætningsarbejde »at vise Forbrugeren, hvilken Værdi en lang Række af det højt udviklede Produktionsapparats ypperlige Produkter kan have for ham eller hende.« Den næste Forfatter, der (iøvrigt ingenlunde udygtigt) behandler Spørgsmaalet om en Nyproduktion af Montessori-Modeller, opstiller et Budget for Virksomhedens første Aar, men synes ikke at bekymre sig om de følgende. Det bør jo dog overvejes, om Markedet ikke ret snart vil blive nogenlunde mættet, og om vor eventuelle Succes vil tiltrække Konkurrenter o. s. v. Og saa her vilde et solidt Grundlag af økonomisk Teori være gavnligt for Overblikket.

Thorkil Kristensen.

WORLD ECONOMIC SURVEY. *Ninth Year. 1939—41.* League of Nations. Geneva 1941. 275 S.

STATISTICAL YEAR-BOOK OF THE LEAGUE OF NATIONS. *1940—41.* Geneva 1941. 271 S.

I Aaret 1931 udgav Folkeforbundssekretariatets økonomiske Efterretnings-tjeneste en Oversigt over den verdensøkonomiske Situation, udarbejdet under Ledelse af Professor Bertil Ohlin, som i denne Anledning i nogen Tid var ansat i Genève. Bogen blev den Gang hilst som et Standardværk, der gav god Besked om Retningslinjerne i den økonomiske Udvikling i Tiden efter den første Verdenskrig; skønt det indeholdt en Mængde Fakta, var det alligevel let at læse. Siden den Gang har Folkeforbundssekretariatet hvert Aar udgivet en »World Economic Survey« (Revue de la situation économique mondiale), der giver et almindeligt Billede af den økonomiske Udvikling og saaledes supplerer eller sammenfatter Folkeforbundets Monografier om Bankvæsen, Udenrigshandel, Betalingsbalancer o. s. v., som vel er uvurderlige for Specialister men vanskeligt tilgængelige for en almindelig Læser.

Siden Krigens Udbrud var der ikke udsendt noget nyt Bind, og det vilde ikke have været uforstaaeligt, om Krigsforholdene og navnlig Vanskelighederne ved at skaffe det nødvendige Talmateriale fra de forskellige Lande havde ført med sig, at Udgivelsen var blevet indstillet. For kort Tid siden udkom imidlertid i Genève en ny verdensøkonomisk Oversigt, der dog denne Gang spænder over 2 Aar (September 1939—Juni 1941); den behandler en Række Hovedpunkter af den økonomiske og finansielle Omvæltning i denne Periode.

Denne yderst interessante Bog indeholder først nogle almindelige Betragtninger over Krigsfinansieringen og derefter en kort Skildring af, hvorledes Overgangen fra Fredsøkonomi til Krigsøkonomi faktisk er foregaaet i forskellige Lande. I en Række Kapitler analyseres derefter mere detaljeret de forskellige Metoder, der har været anvendt ved »den økonomiske Mobilisering«: Statsregulering og -kontrol (Rationeringen og dens Indflydelse paa Levestandarden), de fiskale Metoder (Skatter og Laan), Pengevæsnets Ekspansion og Priskontrollen. Et særligt Kapitel, der behandler Valutaforholdene, viser bl. a., hvorledes de britiske Indkøb i de oversøiske Lande er blevet finansieret, skildrer Udviklingen af den finansielle Hjælp